

درباره در دسرهای ساخت مستندهای جذاب و تماشایی از حیات وحش

پشت پرده مستندهای حیات وحش!

ZENDEGI - SALAM

ضمیمه روزانه روزنامه خراسان

چهارشنبه ۸ شهریور ۱۳۹۶

۸ ذی الحجه ۱۴۳۸ • ۳۰ آگوست ۲۰۱۷

۸۴۵

محیا فرجی- یخ های قطبی در حال ذوب شدن است و الگوی زندگی بنگون ها و خرس ها تغییر می کند. کوه های یخ هرروز کوچک تر می شود و حیوانات قطبی، خانه خود را از دست می دهند؛ این ها را دیروز که قطب شمال بودم متوجه شدم. وقتی از سفر قطب برگشتم، خسته از آن همه منظره یک دست سفید و سرد، دلم گرما و رنگ های شاداب سرزمین رود گنگ را می خواست؛ پس به هند سفر کردم و در سفر دوم متوجه شدم کبرای هندی یکی از خطرناک ترین حیوانات دنیاست که هر سال هزاران نفر را با نیش خود به کشتن می دهد اما باز هم برای هندیان مقدس است. گرچه اسطوره سازی هندی ها از حیوانات بعضا مرگبار، برایم جذاب بود اما نه به جذابیت جنگ قدرت بین دو زرافه نر در صحرای کالاهاری؛ در سفر سوم بود که در کنار پارک های حیات وحش آفریقا، بزرگ ترین دریاچه زیرزمینی دنیا را هم در نیامییا دیدم. سفرهایم چه قدر طول کشید؟ فقط چند ساعت. از «سیاره یخ زده» به دیدن «خطرناک ترین حیوانات هندوستان» و جاذبه های «آفریقا» رفتم. این ها چه هستند؟ خب معلوم است، سه «راز بقا»! من هم هنوز مانند بسیاری از ایرانیانی که به هر نوع شنونده ای می گویند «وایتکس» و به هر نوع چای کیسه ای می گویند «لیپتون»، نام تمام مستندهای حیات وحش برایم «راز بقا» است. چون این مستند ها را از دهه هفتاد و با مجموعه زیبا و خوش ساخت «راز بقا» و صدای خاص «هوشنگ لطیف پور» شناختم. پس از این همه سال، هم آن «راز بقا» و هم بقیه مستندهای حیات وحش راهی شده اند برای دیدن حیات وحش و شناخت زندگی حیوانات، برای همه ما که بیشترین ارتباطمان با طبیعت، قرار کوه صبح جمعه است و گاهی سفر شمال. اما هر چه قدر این سیر و سیاحت برای ما ساده و شیرین است، برای سازندگان این مستندها دشوار و پرفراز و نشیب است؛ چوری که حتی گاهی جان خود را بر سر ساخت یک مستند از دست می دهند. در پرونده امروز زندگی سلام قصد داریم سری بزیم به پشت صحنه ساخت مستندهای مشهور حیات وحش تا با مشکلات، کلک ها و ترفندهای سازندگان آشنا شویم. با ما همراه باشید.

مستندسازان حیات وحش برای ساخت آثارشان

با چه چالش هایی مواجهند؟

■ ارمان مرگبار ترین جانوران اقیانوس

«استیو اروین»، مستندساز مشهور حیات وحش و الگوی بسیاری از حامیان محیط زیست، جان خود را بر سر عشق به مستندسازی از دست داد. «اروین» که در حومه ملبورن متولد شده بود، در سن هشت سالگی با خانواده اش به کوئینزلند مهاجرت کرد. پدر و مادرش در شهر جدید، پارک طبیعی کوچکی تاسیس کردند. در نتیجه «اروین» در اطراف حیوانات و مخصوصا خزنده هایی مثل کروکودیل بزرگ شد و کارهایی مثل غذا دادن به حیوانات و نگه داری از آن ها را از سن کم آموخت. خدیه تولد شش سالگی استیو کوچک یک مار پایتون ۴ متری بود! او در بزرگ سالی مدیریت پارک پدر و مادرش را به عهده گرفت و نام آن را به «باغ وحش استرالیا» تغییر داد. ماه عسل «اروین» و همسرش به تعقیب و جست و جوی کروکودیل ها در طبیعت گذشت. فیلم های سفر ماه عسلشان، تبدیل به اولین قسمت از سریال مستند ۷۸ قسمتی «شکارچی کروکودیل» شد. اما مستندسازی که خودش را جنگجوی محیط زیست می دانست و ماموریت خویش را نجات گونه های حیوانی در معرض خطر بیان می کرد، عاقبت چندان خوشی نداشت. سال ۲۰۰۶، «استیو اروین» مشغول ساخت مستندی به نام «مرگبارترین جانوران اقیانوس» بود. در حین کار، استیو در حال شنا به یک سفره ماهی نزدیک شد تا از شیوه شنا کردن این حیوان فیلم برداری کند. ناگهان سفره ماهی با دم خود ضربات متعددی به سینه «اروین» وارد کرد. «اروین» فکر کرد که فقط ربه هایش آسیب دیده اما خبر نداشت که ضربات مرگبار به قلبش هم برخورد کرده و باعث خون ریزی شدید شده. همکارانش به سرعت وارد عمل شدند و او را به نزدیک ترین امداد پزشکی رساندند اما هیچ نتیجه ای نداشت. جالب آن که فیلم حمله سفره ماهی به مستندساز مطرح استرالیایی روی دوربین ضبط شده بود اما در نهایت تمام نسخه های این فیلم به احترام خانواده «اروین» نابود شد.

■ جنگل های بارانی خطرناک

«نیک آپتن»، مستندساز است که دکترای بیولوژی خود را از دانشگاه کمبریج گرفته است. او یکی از پژوهشگران مستند معروف «نشان های زندگی» شبکه بی بی سی بوده است. علاقه به همه جوانب ریز و درشت طبیعت، آقایی دانشمند را به یک مستندساز تمام وقت تبدیل کرد. «نیک آپتن» در گفت و گویی با مجله نیچر، تصویربرداری در جنگل های آمازون را فراتر از دشوار دانسته است. چرا که این جنگل ها گرم و مرطوب اند و حمل تجهیزات در آن ها عموما با مشکل رو به رو است. همچنین خطر گزیدگی مارهای سمی و بیماری های استوایی همیشه گروه مستندساز را تهدید می کند. در حین کار اعضای گروه باید با برگ و ساقه گیاهان، سایه بانی در دست کنند و زیر آن در پشه بند بخوابند تا از نیش حشرات آلوده در امان باشند. «آپتن» که برای ساخت مستندهای گوناگونی مانند «پروزی زندگی» بارها به این جنگل ها سفر کرده است می گوید: «از ساعت ۱۲ ظهر تا عصر باران شدیدی می بارد و در اثر رطوبت فراوان، لنزهای دوربین ها بخار می گیرند. دو ساعت اولیه روز یعنی ۱۰ تا صبح که هوا آفتابی است، صرف انتظار برای خشک شدن لنزهای می شود و تا ۱۲ ظهر که دوباره بارندگی شروع شود عملا دو ساعت وقت برای کار و فیلم برداری داریم. علاوه بر این، در چنین آب و هوایی قارچ های سفیدی روی لباس های ما رشد می کنند و معمولا در پایان کار، لباس هایمان به قدری کپک زده اند که باید دور انداخته شوند!»

■ گیر افتادن در جزیره

«سید حسین صافی» از مستندسازان با سابقه کشورمان است که آثارش بارها از شبکه های سراسری و استانی پخش شده است. او علاقه خاصی به گونه های زیستی مختلف و حیات وحش ایران، خصوصا در جنوب کشور و سواحل خلیج فارس و دریای عمان دارد. «صافی» برای تهیه مستندی به نام «جزایر وحش» به جزایر خالی از سکنه استان بوشهر سفر کرده و تخم گذاری لاک پشت های بزرگ دریایی و پرندگان مهاجر در این جزایر را با دوربین خود به ثبت رسانده است. او در سفری به یکی از همین جزایر، مطابق برنامه برای تصویربرداری سه روزه در جزیره آماده می شود که توفان ناگهانی در خلیج فارس باعث گیر افتادن در جزیره و توقف کار می شود. علاوه بر این، او در یکی از مصاحبه هایش مواجه به تعداد زیادی مار جعفری در یکی از جزایر جنوب را از تجربیات خطرناک خود در مستندسازی بیان کرده است. مارهای جعفری نوعی از افعی های زهر دار هستند که از کشنده ترین مارهای جهان به شمار می روند. «صافی» در مورد این چالش می گوید: «این مارها که بسیار کشنده هستند، در جزیره جولان می دادند. ما شب ها را در چشمی می خوابیدیم که حتی صیادهای محلی از خوابیدن در آن جا خودداری می کنند ولی گمشده آنها صید ماهی است و گمشده ما همان لاک پشت ها و طبیعت بکر جزیره. این نوع نگاه است که تفاوت ایجاد می کند. من اصلا نگران خطرهای کار نیستم که البته به برخی اوقات منطقی هم نیست».

■ خشم از نوع فیللی

«سردیوید آنتیرو»، مستندساز صاحب نام بریتانیایی، بیش از نیم قرن است در حوزه فیلم سازی حیات وحش فعالیت می کند. او به خاطر فعالیت های پر بارش نشان شوالیه از ملکه انگلستان دریافت کرده است. مستندهای «زندگی» و «سیاره زمین» وی از تلویزیون ایران هم پخش شده اند. «آنتیرو» طی سال های فعالیت خود در حوزه مستندسازی حیات وحش، حوادث فراوانی به چشم دیده است. او در مصاحبه ای با روزنامه گاردین، مرگ «لی لیون» مستندساز جوان آمریکایی و یکی از همکارانش را اثر از یک توصیف می کند. «لی» در حال تهیه مستندی درباره جا به جایی فیل ها از باتلاق های کشور رواندا به یک پارک طبیعی بوده است که یک فیل به او حمله می کند. فیل، برخلاف سایر هم گروه هایش که به سمت بوته زارها حرکت می کردند، «لی لیون» را که در کنار ماشین اش ایستاده بوده، به خودرو می چسباند و با وارد کردن چند ضربه باعث مرگ وی می شود. «سردیوید آنتیرو» این حادثه را کاملا پیش بینی نشده می خواند و البته اضافه می کند که این فقط یکی از چهار مرگ تراژیک است که وی در طول دوران حرفه ای اش به عنوان مستندساز دیده است. علاوه بر این حوادث مرگبار، «آنتیرو» یکی از مهم ترین مشکلات ساخت فیلم های مستند را زمان فراوانی می داند که برای تهیه آن ها باید صرف شود: «ما برای ساخت مستند آفریقا مجبور شدیم ۷۹ بار به ۲۷ کشور مختلف سفر کنیم. ۵۰ تن تجهیزات تصویربرداری را جا به جا و از ۵۳ تن نوع دوربین گوناگون استفاده کردیم. تصاویر ثبت شده توسط دوربین های ما قابل ذخیره روی ۲۱ هزار دی وی دی بود».

منابع:

Pbs.com بی بی اس

theguardian.com گاردین

wanderlust.co.uk وندرلاست

آیا تمام آنچه در مستندهای حیات وحش می بینیم، واقعی و طبیعی است؟

از ترفندهای ساخت مستندهای حیات وحش چه می دانید؟

ادعای مستندهای حیات وحش این است که جهانی شگفت انگیز را به ما نشان می دهند. جهانی که ما انسان های عادی هیچ راه دیگری برای دیدنشان نداریم به جز میخکوب شدن مقابل صفحه تلویزیون. بیشتر ما هرگز اعماق اقیانوس ها یا دودین یک چیتا در جنگل های آفریقا را ندیده ایم. پس حق داریم هر آن چه را در مستندهای جذاب و دیدنی در مورد جانوران خطرناک، قطب جنوب و جنگل های استوایی می بینیم باور کنیم. اما آیا چیزی که می بینیم، کاملا بکر، طبیعی و واقعی است یا ساخت این آثار هم، با کلک هایی همراه است؟ «کریس پالمِر»، نویسنده و مستندساز بریتانیایی در کتاب خود به نام «اعترافات یک فیلم ساز حیات وحش» از ترفندهای فیلم سازان در ساخت مستندهایشان می گوید، ترفندهایی برای طبیعی و جذاب نشان دادن مستندها که بیشتر مخاطبان از آن ها بی خبرند. در ادامه، به برخی از این ترفندها آشنا می شویم.

■ خلق صحنه شکار با آب نبات و عروسک

گاهی فیلم سازان با ترفندهای گوناگون، صحنه های شکار غیرحقیقی خلق می کنند. یعنی آفریدن صحنه هایی که به طور طبیعی جلوی دوربین رخ نداده است. یکی از این ترفندها گذاشتن شکلات های M&M و آب نبات های شیرین در میان گوشت جانوری مرده است. شیرینی باعث جلب توجه خرس های جنگلی می شود و صحنه های زیبایی از بو کشیدن گوشت مراد، توسط خرس خلق می کند. مخاطب هم گمان می کند در حال تماشای تصویری از یک خرس وحشی است که پس از شکار در حال سرو و کله زدن با گوشت طعمه خود است. اما در اصل خرس بیچاره نه تنها شکارچی نیست، که خودش نیز طعمه حقه تیم مستندساز شده. اما روش دیگر برای خلق صحنه تعقیب و گریز، بستن یک فک دریایی مصنوعی به انتهای قایق تیم تصویربرداری برای جذب کوسه هاست. کوسه های بیچاره برای شکار فک پلاستیکی با تمام زور به دنبال قایق شنا می کنند و دوربین مستندسازان تصاویری جذاب را برای فیلم شکار می کند.

■ باغ وحش و سیرک به جای طبیعت وحشی

گاهی اوقات جانوران خطرناکی که در مستندها می بینیم، حیوانات باغ وحش یا حیواناتی هستند که تهیه کنندگان فیلم، آن ها را از سیرک ها اجاره می کنند! کار با این حیوانات تربیت شده بسیار ساده تر است، به تصویربرداری سرعت می بخشد و هزینه ها را به شدت پایین می آورد. یکی از تهیه کنندگان مستند «قلمرو پنهان» شبکه بی بی سی، اعتراف کرده که در این مستند به شدت از طراحی صحنه استفاده شده و تصویربرداری تقریبا تمام حیوانات کوچکی که در این فیلم دیده می شوند در فضای بسته انجام گرفته است. منتها طراحی صحنه محدود به فیلم برداری از حیوانات کوچک نمی شود. بی بی سی در مستند «سیاره یخ زده» از نماهایی از یک خرس قطبی استفاده کرده که در باغ وحشی در کشور هلند گرفته شده است. در مستند دیگری از همین شبکه هم تصویری از یک دلقک ماهی دیده می شود که نه در آب های آزاد بلکه در آکواریوم مرکزی تحقیقاتی زندگی می کرده است.

■ استفاده ویژه از جلوه های ویژه

پیشرفت های چشمگیر در تصویرسازی رایانه ای باعث شده تصاویری از حیوانات در فیلم ها ببینیم که بسیار طبیعی به نظر می رسند. مثلا حتی مستندسازان باسابقه هم از دیدن فیلم «زندگی پای» و نزدیک شدن بازگیز فیلم به یک ببر در قایق به حیرت افتادند. جلوه های ویژه کمک می کند تا بدون تحمل دشواری های وارد شدن به قلمرو حیوانات، درباره انواع گونه های جانوری فیلم بسازیم. در مستند «سفر شگفت انگیز لاک پشت» از جلوه های ویژه بسیار سنگین رایانه ای برای نشان دادن کوچ لاک پشت های عظیم الجثه از فلوریدا به سواحل آفریقا، استفاده شده است. اما مشکل زمانی است که به صورت دقیق و گویا، به مخاطب اعلام نمی شود که بخشی از فیلم به کمک رایانه ساخته شده و مخاطب بر این باور است که هر آن چه می بیند طبیعی و واقعی است.

■ جادوی اتاق تدوین

کنار هم گذاشتن تصاویر پراکنده از حیات وحش و بیرون کشیدن یک خط داستانی به کمک تدوین، یکی از مهم ترین تکنیک هایی است که مستندسازان برای جذابیت بیشتر فیلم هایشان استفاده می کنند. آن ها به جای دنبال کردن یک حیوان خاص و فرزنداناش، از چند حیوان مشابه فیلم می گیرند و تصاویر را طوری کنار هم قرار می دهند که مخاطب فکر می کند در حال تماشای حیوانات

■ کشتن حیوانات بی گناه

در سال ۱۹۵۸، تهیه کنندگان شرکت دیزنی، برای ساخت مستند «بیبان سفید» تعداد قابل توجهی موش صحرایی را به کشتن دادند. ماجرا از این قرار بود که آن ها می خواستند به هر قیمتی شده صحنه ای از خودکشی جمعی موش های صحرایی را به فیلمشان اضافه کنند. لازم به توضیح است که در طبیعت هنگامی که تعداد یک گونه خاص از حیوانات بیش از حد افزایش پیدا می کند، تعدادی از آن ها، برای حفظ تعادل، دست به خودکشی جمعی می زنند. تهیه کنندگان دیزنی، با قیمتی اندک تعداد بسیاری موش صحرایی خریدند و آن ها را به محل فیلم برداری در کانادا بردند. آن ها حیوانات بیچاره را به زور به پایین صخره ای هل دادند. فیلم برداری به گونه ای انجام شد که این صحنه شبیه یک خودکشی جمعی به نظر آمد. در نهایت «بیبان سفید»، در همان سال برنده جایزه اسکار بهترین فیلم مستند شد. در سال ۱۹۸۲، براساس تحقیقات شبکه سی بی سی مشخص شد که صحنه دراماتیک خودکشی جمعی موش ها، کاملا تقلبی بوده است.

منابع:

huffingtonpost.com هافینگتون پست

theverge.com ورج

petapixel.com پتاپیکسل